

JAARGANG 79 - NUMMER 27 - 10 APRIL 2004

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven**In dit nummer**

Inleiding
Gestorven Christus aan
een gaffelkruis

518

Kerkelijk leven
Hart voor de stad (1)

519

Meditatief
God en zijn schepping

522

Wandelen met God
Verloochening

523

Uit alle volken
Tienermoeder

525

Achtergronden
Het grote verhaal voorbij?

526

Kerkgeschiedenis
Wat leert Heinrich Bullinger ons
over de kerk?

529

En verder...
Uit de kerken
Lied van de week
Persberichten

522

528

532

JG 79 - NR 27 - 10 APRIL 2004

517

Gestorven Christus aan een gaffelkruis

Op de voorkant van dit nummer ziet u een uit notenhout gesneden kruisbeeld van de gestorven Christus. Het bevindt zich in de Romaanse St. Georgkerk in Keulen. Het werd gemaakt door een onbekende kunstenaar, omstreeks 1380. De hoogte is 166 cm.

J.M. de Jong ■

Christus is zojuist gestorven. Dat is het moment dat de beeldhouwer ons laat zien. Het hoofd van de Heiland is naar voren en naar rechts weggezakt. Zijn uitgemergde lichaam hangt zwaar aan de uitgestrekte armen. De spieren zijn verschrompeld en de gewrichten steken overal uit. De borstkas helt naar voren, terwijl de buikholte daaronder helemaal is ingevallen. Onder de vloeiend gemodelleerde lendendoek vandaan zien we Christus' knieën als harde knobbels te voorschijn komen. Het geknakte lichaam rust op de gekruiste voeten die met een grote spijker aan de kruispaal vastzitten.

Gotisch realisme

Tot ongeveer 1200 is het beeldhouwwerk in de middeleeuwse kerken overwegend reliëfachtig. De gekruisigde Christus werd afgebeeld als overwinnaar van het kwaad. Dat was het uiteindelijke doel van ieder mensenleven, het bereiken van de volmaaktheid en de toegang tot de hemel. De groter wordende belangstelling voor de menselijke kant van het bestaan in de 13^e en 14^e eeuw doet het realisme in de beeldende kunst toene-

men. Christus is niet langer alleen de Goddelijke heerser, maar meer de mens die onze zonden op zich neemt en daar zwaar onder lijdt. Onder invloed van de mystiek, die de nadruk legt op het beleven van het lijden van Christus, ontstaat zo een nieuw type kruisbeeld, de *crucifixus dolorosus*. Deze levensgrote gestorven Christus aan een gaffelkruis is daar een voorbeeld van. Enerzijds toont het een op de directe waarneming gebaseerd dood lichaam. Anderzijds is er sprake van een verheving van de aanblik van de gestorvene. Zo is de doornenkroon extra groot gemaakt en steken de doorns ver naar buiten. Opvallend is verder de dramatisch grote wond in Christus' zijde. De overdreven beschrijving laat zien dat er stromen bloed gevloeid zijn, zowel uit het gat in de borstkas als vanaf zijn hoofd. Het hele lichaam is bezaaid met bloedklodders waarvan we de spetters er omheen zien. Over Christus' gezicht lopen de bloedsporen in twee richtingen: evenwijdig aan de neus naar beneden, het gevolg van de bespoting, maar ook onder een schuine hoek, ontstaan op momenten dat Christus zijn hoofd niet meer rechtop kon houden.

Voor de kerkbezoekers moet de aanblik van deze gestorvene een regelrechte schok zijn geweest: zo zwaar en aangrijpend moet het lijden van de Heiland zijn geweest. Net zoals nu bij de film *The Passion of the Christ* zullen er gelovigen onwel zijn geworden bij het zien van dit beeld. In 1306 heeft de bisschop van Londen om die reden zo'n kruis weer uit een kerk laten verwijderen.

Paradijs

Christus hangt in deze voorstelling niet aan een traditionele Romeinse kruispaal met een dwarsbalk. We zien een verticale paal waaruit vanonder af twee zijpalen afbuigen (een gaffel). Opvallend zijn de knoppen die her en der langs de palen te zien zijn. Die maken ons er attent op dat het hier gaat om een boom met twee zijtakken, waar leven in zit. Christus hangt hier aan het hout van de paradijsboom, de boom van het leven. Door zijn sterven doet hij de zondeval teniet en begint deze boom weer uit te botten. Zo zijn lijden en overwinning uiteindelijk toch in één voorstelling bij elkaar gebracht.

Hart voor de stad (1)

kerkelijk leven

In de jaren tachtig van de twintigste eeuw heb ik als zendeling gewerkt in de (miljoenen-)stad Curitiba in het zuiden van Brazilië. In die tijd is de interactie tussen een kerkelijke gemeente en de (groot-)stedelijke samenleving mij gaan boeien. Na mijn terugkeer uit Brazilië was ik in de periode 1990-1996 gemeentepredikant in de Nederlandse stad Groningen en kreeg ik op beperkte schaal opnieuw met het thema kerken-en-steden te maken.

P.W. van de Kamp ■

Vanaf 1997 heb ik het thema kerken-en-steden verder bestudeerd. Dat heeft geresulteerd in het boek Hart voor de stad waarop ik in november 2003 ben gepromoveerd aan de Universiteit van Utrecht. In twee artikelen bied ik een weergave van de hoofdzaken van dit boek.

Twee gezichten

In het inleidende *hoofdstuk 1* wijs ik kort op drie kenmerkende ontwikkelingen van het snelle urbanisatieproces dat in de loop van de twintigste eeuw op gang kwam.

- 1 Aan het begin van de twintigste eeuw was het aantal mensen dat niet in steden woonde vele malen groter dan het aantal mensen dat de steden bevolkte. Inmiddels is de situatie gewijzigd en woont meer dan de helft van de wereldbevolking in steden. En het aantal stadsbewoners neemt nog steeds toe.
- 2 De grote steden worden steeds groter. Rond het jaar 1900 telde de wereld ongeveer tien steden met meer dan één miljoen inwoners (*megacities*). Inmiddels zijn er meer dan 400. Het aantal steden met meer dan tien miljoen inwoners (*supergiants* of *urban giants*) groeit.
- 3 In de Derde Wereld is een enorme migratie van het platteland naar de stad op gang gekomen. Op wereldniveau is er sprake van een Zuid-Noord-migratiepatroon: bewoners van het zuidelijk halfrond verhuizen naar (de grote steden van) het noordelijk halfrond. Een voorbeeld: ongeveer 50% van de bevolking van Amsterdam is allochtoon.

De kerk laat wereldwijd in de steden twee gezichten zien. Enerzijds wordt de toenemende urbanisatie ervaren als een bedreiging voor de kerk en in allerlei West-Europese steden lijkt

de kerk als een steeds kleiner wordende minderheid niet veel meer te kunnen doen dan overleven. Anderzijds bieden de toenemende urbanisatie en de groeiende steden de kerk juist ook groei-mogelijkheden. De aanwezigheid van veel mensen betekent een missionaire uitdaging. Grote steden zijn zendingsterreinen geworden.

Als het gaat om de interactie tussen het functioneren van de kerk en de stedelijke samenleving, dan is één van de eerste vragen wat er tot die interactie behoort. Met andere woorden: wat komt er in beeld als het gaat over de interactie tussen kerken en steden? Als de kerk na wil denken over haar functioneren in de stedelijke samenleving en daarvoor een strategie wil ontwikkelen, welke aandachtsvelden (afgebakende aspecten van het geheel die opmerksaamheid vragen) spelen dan een rol? Ik wil die (strategische) aandachtsvelden inventariseren en benoemen omdat de bezinning op de interactie tussen het functioneren van de kerk en de stedelijke samenleving daarmee begint. Daarom is de vraagstelling voor mijn onderzoek: *welke aandachtsvelden spelen een rol bij het ontwikkelen van een strategie voor het functioneren van kerkelijke gemeenten in een stedelijke samenleving?*

Via deze vraagstelling komen drie centrale thema's aan de orde:

- 1 de stedelijke samenleving,
- 2 het functioneren van de kerk en
- 3 de interactie tussen kerk en stad.

Praktisch-theologische bezinning

In mijn visie op praktische theologie is de gerichtheid op het handelen (functioneren) van de kerk kenmerkend voor de praktisch-theologische bezinning. Praktische theologie vat ik op als: theologie van de praxis. Het (Griekse) woord *praxis* betekent letterlijk *handeling*. In de

praktische theologie gaat het om wetenschappelijke analyse van het handelen van de kerk en om theologische theorievorming over dat handelen of functioneren. Daarbij wordt het handelen van de kerk gevoed en gestimuleerd vanuit het evangelie. De kerk is handelend bezig in dienst van het evangelie. Anders gezegd: het handelen van God gebeurt door de dienst van de kerk en van mensen. Als apart vak-onderdeel van de theologie houdt de praktische theologie zich bezig met theoretische reflectie op de handelingen van de kerk (en van gelovigen als 'representanten' van de kerk). Daarbij gaat het overigens niet alleen maar om de vraag *hoe* de handelingen van de kerk gerealiseerd kunnen worden, maar juist ook om de vraag *waarom* ze gerealiseerd worden en welke betekenis ze hebben of zouden moeten hebben.

Omdat de praxis (als het handelen van de kerk in de context van de samenleving) centraal staat in de praktische theologie, ligt het voor de hand om die praxis als vertrekpunt van theologische theorievorming te nemen. Op de volgende manier:

- 1 Een bepaalde praxis wordt beschreven en geanalyseerd en daarin worden vragen en thema's geïnventariseerd.
- 2 Deze vragen en thema's worden vervolgens nader onderzocht en bevraagd op achterliggende visies die in de onderzochte praktijksituaties aanwezig zijn en vorm hebben gekregen in bepaalde sturende principes. Die visies worden kritisch bekeken en opnieuw doordacht op basis van (normatieve) inzichten die ontleend worden aan de theologische bezinning en aan de theorievorming in relevante sociale wetenschappen.
- 3 Zo ontstaan vanuit de praktisch-theologische theorievorming impulsen om de bestaande praxis bij te stellen of te vernieuwen. Daarbij kan de ontwikkeling van een strategie (voor verandering) van belang zijn.

Op basis van deze visie op praktische theologie en op praktisch-theologisch onderzoek begint mijn onderzoek met de beschrijving en analyse van twee praktijksituaties om vragen en thema's op het spoor te komen die in de interactie tussen kerken en steden van belang zijn (deel A). Die thema's wil ik vervolgens onderzoeken en uitwerken met het oog op de beantwoording van de vraagstelling van mijn onderzoek (deel B). De beantwoording zelf kan daarna volgen, gekoppeld aan verschillende strategische aanbevelingen voor de interactie tussen een kerk-gemeenschap en de stedelijke samenleving (deel C).

Praktijksituaties

In deel A (*hoofdstukken 2-4*) presenteer ik een beperkte meervoudige gevalsstudie die de volgende praktijksituaties betreft: *Redeemer Presbyterian Church* in Manhattan (New York City,

USA) en het *Oude Wijken Pastoraat* (OWP) in Rotterdam (Nederland). Ik beschrijf deze praktijksituaties aan de hand van de volgende thema's:

Theologische visies. In de theologische visie van Redeemer staat het koninkrijk van God centraal. En 'koninkrijk' wil zeggen dat de hele wereld vernieuwd wordt door het ongedaanmaken van de gevolgen van de zonde. Het evangelie (als het Woord van het koninkrijk) maakt duidelijk dat wij zondiger zijn dan we ooit hebben durven geloven, maar dat we tegelijkertijd meer geaccepteerd worden dan we ooit hebben durven hopen. Ook de context van evangelieverkondiging is voor Redeemer belangrijk: in de concrete situatie raadplegen we de Schrift, we houden rekening met de traditie waarin we staan en met de cultuur waarin we leven. Zo wordt het evangelie van Gods koninkrijk gecontextualiseerd.

In de theologische visie van het OWP wordt sterk geaccentueerd dat het gaat om mensen en hun heil. Dat heil van mensen heeft alles te maken met hun concrete leefsituatie in de oude stadswijken. In die situatie laat het evangelie als verhaal van mensen zien dat het een bevrijdende ervaring is om te ontdekken dat het beslissende gebeurt door de Geest van God en niet door kracht of geweld. Er gebeurt heil wanneer mensen subject worden van de verandering (transformatie) van hun leven. Mensen ervaren heil wanneer ze zich verzetten tegen hun situatie van lijden en wanneer ze hun hoop op een betere toekomst onder woorden brengen. Als buurtpastoraat is het OWP een bondgenootschap met achtergestelde en beschadigde mensen dat gericht is op hun vrijheid.

Deze notities laten zien dat er een aanzienlijk verschil in theologische visie is tussen Redeemer en het OWP. Bij Redeemer zijn rechtvaardiging en heiliging de grondnoties van het christelijk geloof. Het evangelie van de verzoening van zonden staat centraal. De gebroken verhouding tussen God en mens moet hersteld worden. En die door Christus herstelde verhouding met God heeft ook gevolgen voor de verhouding van mensen tot elkaar. Maar heil heeft allereerst een 'verticale' betekenis. Het OWP geeft aan heil juist een horizontale invulling en hanteert een andere opvatting van heil. Heil is dat mensen subject worden van hun eigen geschiedenis in het proces van maatschappelijke verandering naar het koninkrijk van God toe. Voor het OWP is beslissend dat concrete gebeurtenissen in een oude stadswijk benoemd worden in theologische terminologie: als mensen zichzelf worden en voor hun eigen belangen kunnen opkomen, worden ze door God bij de hand genomen op weg naar de toekomst. Daarmee wordt bevestigd dat de theologische visie sturend is voor het kerkelijk handelen. Daarom beschrijf ik in *hoofdstuk 5* (deel B) de achterliggende theologische visies van resp.

Redeemer en het OWP. Voor Redeemer gaat het daarbij om de visie van de Amerikaanse (zendings-)theologen Roger Greenway en Harvie Conn. Voor het Oude Wijken Pastoraat gaat het om de visie van de Amerikaanse theoloog Harvey Cox en om de bezinning in de Wereldraad van Kerken via UIM-URM (*Urban and Industrial Mission*, later *Urban Rural Mission*).

Kerk en stad

-Ecclesiologische aspecten. Het verschil in theologische visie werkt door in de kerkvisie van Redeemer en het Oude Wijken Pastoraat. OWP-documenten vertonen pessimisme als het gaat om de kerk. Bij OWP-werkers is sprake van een ambivalente houding tegenover de kerk. Daartegenover zijn Redeemer-documenten positiever getoetst. Er is een hoopvol verwachtingspatroon.

Zowel Redeemer als het OWP zetten de kerk in het perspectief van het koninkrijk van God. Maar dat perspectief wordt verschillend ingevuld vanuit een verschillende opvatting over Gods koninkrijk. In OWP-kringen betekent het perspectief van het koninkrijk dat de ballingschap van de kerk in beeld komt (in de stad vormt de kerk immers een minderheid). In die ballingschapssituatie kan de kerk solidair worden met de gemarginaliseerde onderkant van de samenleving. De kerk wordt 'kerk voor anderen' door zichzelf als het ware tussen haakjes te zetten en zichzelf weg te cijferen. Voor Redeemer is de kerk de belichaming van het koninkrijk van God (het koninkrijk dat er 'reeds' is, maar 'nog niet' in al zijn volheid). Dat betekent enerzijds dat de kerk een 'nieuwe samenleving' in de samenleving vormt. Anderzijds staat de kerk middenin de samenleving als representant van Gods koninkrijk. Dit verschil in kerkvisie roept de vraag op wat het functioneren van de kerk precies betekent en welke criteria daarvoor gehanteerd kunnen worden (wanneer functioneert de kerk als kerk?). Daarover gaat hoofdstuk 6.

-Sociologische aspecten. Redeemer heeft een positieve houding tegenover de stad ontwikkeld op basis van de overtuiging dat zo'n houding past bij christenen (want God is de 'uitvinder' van de stad). Toch betekent dat niet dat er bij Redeemer geen oog is voor de negatieve kanten van de stad. Nuchter wordt aangegeven dat de zonde voor een omgekeerde wereld zorgt in de stad: bedoeld als schuilplaats voor zwakke mensen wordt de stad een plek om je voor God te verschuilen, bedoeld als bakermat van cultuur en beschaving wordt de stad een culturele trendsetter die God uitdaagt, bedoeld als plaats van Godzoekers en tempelbouwers wordt de stad een centrum van afgoderij. Juist deze tegenstellingen zorgen voor een strijd tussen Jeruzalem en Babylon in de steden van deze wereld. Daarom zijn steden cruciaal en trendsettend.

Het stadsbeeld van het OWP wordt gekleurd

door de oude wijken. Zij vormen voor het OWP de invalshoek om naar de stad te kijken. Deze wijken zijn een toonbeeld van ellende en ze zijn de vergaarbakken van gemarginaliseerde groepen geworden. De OWP-werkers beschouwen de (opdeling van de) stedelijke samenleving als een afspiegeling van de hele samenleving die gekenmerkt wordt door belangentegenstellingen.

Daarmee wordt duidelijk dat Redeemer en het OWP vanuit een nogal verschillende invalshoek naar de stad kijken. Redeemer wil vanuit een bijbelse visie op de stad naar een positieve houding tegenover de stad streven, terwijl het OWP vanuit de vaak ellendige situatie in de oude stadswijken een visie op de stad hanteert die de marginalisering van mensen en groepen centraal stelt.

Deze stadssociologische notities versterken de meer algemene vraag of er ook kenmerken van de grote stad gegeven kunnen worden. Daarover gaat hoofdstuk 7.

-Interactie. De interactie tussen Redeemer en de stedelijke samenleving van Manhattan/New York is in de verschillende activiteiten van Redeemer (eredienst en prediking, catechese en pastoraat, evangelisatie en diaconaat) aanwijsbaar. Die bewuste en gezochte interactie wordt gedragen door het 'model' kerk-voor-de-stad: de kerkelijke gemeente heeft een open, liefdevolle relatie tot de stad waarbinnen de kerk een tegencultuur ontwikkelt. Binnen de kaders van het OWP kan alleen op een bepaalde manier gesproken worden over de interactie tussen kerk en stedelijke samenleving: de interactie tussen kerkelijk werkers (als vertegenwoordigers van bepaalde kerkelijke gemeenschappen) en de oude stadswijken, waarbij het OWP nadrukkelijk aan wil sluiten bij wat de bewoners zelf kunnen en willen. Het gaat om de taakstelling: 'van de buurt naar de kerk' (en niet andersom).

Deze notities bevestigen dat de kerkvisie bepalend is voor de interactie tussen een kerkelijke gemeente en de stedelijke samenleving. Ook is duidelijk dat deze interactie samenhangt met de stadsvisie van de betreffende kerkelijke gemeente.

In november 2003 verscheen mijn boek **Hart voor de stad. Een praktisch-theologische studie naar kansen voor kerk-zijn in een stedelijke samenleving** (Kok, Kampen). Op verzoek van de redactie van *De Reformatie* geef ik in twee artikelen een samenvatting van dit boek.

Zie ook de recensie ervan door ds. A.S. van der Lugt in de nummers 15 en 16 van deze jaargang.

Dr. P.W. van de Kamp is universitair docent Praktische Theologie aan de Theologische Universiteit te Kampen.

In de Gereformeerde Kerkbode voor Gr, Fr, Dr. zijn n.a.v. dit boek een 3-tal artikelen door ds. J.T. Oldenhuis geschreven (dec. 3002) zie ook: www.gkvhandboek.nl (bladen e.v)

God en zijn schepping

Heft uw ogen op en ziet: wie heeft dit alles geschapen? Hij die het heer daarvan in groten getale uitleidt en elk daarvan bij name roept door de grootheid van zijn sterkte en omdat Hij geweldig van kracht is; er blijft er niet één achter (Jesaja 40:26)

J. Slotman ■

Toen in juli 1969 de eerste mens op de maan rondliep (ik stond toen op Urk), liet iemand mij weten dat, als dát echt waar was, hij niet langer kon geloven. Hij achtte het onmogelijk, dat aan de mens zo'n in zijn ogen hemeltergende prestatie door God zou worden toegestaan. Inmiddels is de broeder die zo sprak, al weer lang geleden gelovig in Christus ontslapen. Ik vermoed, dat geen enkel kerkmens in onze dagen nog dergelijke woorden over zijn lippen zal laten komen, nu wij beelden te zien krijgen van de planeet Mars, die nog miljoenen kilometers verder van ons afstaat dan de maan.

Duizelingwekkend is het echter wel: op de rode planeet zo'n hier op aarde door mensen gemaakt karretje te zien rondrijden. Wat is de mens toch tot onvoorstelbaar veel in staat! Ik moet steeds denken aan de woorden, die de HERE God sprak, toen Hij de mensen bezig zag met de torenbouw van Babel. Hij zei toen: "Dit is het begin van hun streven; nu zal niets van wat zij denken te doen voor hen onuitvoerbaar zijn."

Maar het zou goed fout zijn, als wij niet verder zouden komen. Als wij bij de mensen zouden blijven staan, met hun indrukwekkende prestaties. Wanneer wij die beelden van Mars zien, en horen van de plannen van president Bush om opnieuw mensen naar de maan te sturen en later ook naar Mars, dan dient ieder, die gelooft in God, de Almachtige, Schepper van de hemel en de aarde, toch wel heel diep verwonderd te wezen over Zijn grandioze scheppingswerken, waardoor Hij het immense heelal in het aanzijn riep en tot op vandaag in stand houdt: niet alleen de aarde, maar ook de zon, de maan, de sterren en de planeten. Hij leidt het heer van al die hemellichamen in groten getale uit en elk daarvan roept Hij bij name.

Door de grootheid Zijner sterkte en omdat Hij geweldig van kracht is; er blijft niet één achter. Laat deze verwondering over de werken van Hem, Die een eeuwig God is, de HERE, Schepper van de einden der aarde, Die sprak en op Zijn Woord ontstonden de hemelen en al hun heer (psalm 33 berijmd), bij ons niet weg-ebben. Laat de lof op deze, op onze almachtige God en Vader onder ons in de godloze sfeer van onze samenleving niet verstommen.

Ds J. Slotman is emeritus-predikant van de Gereformeerde Kerk te Enschede-Noord en woont in Heemse/Hardenberg

lied van de week

Het lied van de week voor zondag 18 april 2004 is lied 38 uit de bundel Negentig Gezangen:

Het zaad zal vruchten dragen

Een bespreking van dit lied stond in De Reformatie jg 78 nr 23 van 15 maart 2003

Verloochening

wandelen met God

Zullen we afspreken dat we het niet meer hebben over de bange Petrus? Want je kunt van alles zeggen over deze markante discipel, maar niet dat hij angstig was.

B. Luiten ■

Dit is typisch een staaltje van doorwerking van kinderbijbelverhalen. Ik heb niets tegen kinderbijbels en ook niet tegen verhalen voor de klas. Integendeel! Maar laten ze goed zijn, in de lijn van de Schrift. Want het is niet te bevatten hoeveel indruk ze maken op de kinderziel. De eerste vertellingen gaan soms levenslang mee. Dat is geweldig goed, maar een vertekend beeld kan daarom ook jarenlang belemmerend zijn.

Geen angst

Petrus was niet bang. Hij was een dappere discipel die met liefde zijn leven zou geven voor zijn Heer. Bij herhaling heeft hij dat gezegd. In Gethsémane liet hij zien wat zijn woorden waard waren. Tegen een grote Romeinse overmacht trok hij zijn zwaard, hij zou zich doodgevochten hebben als Jezus niet tussenbeide was gekomen.

Anderzijds was er in de tuin van de hogepriester voor Petrus geen gevaar. Johannes liep daar ook, ieder wist wie hij was maar niemand deed hem wat. Al in Gethsémane was beslist dat ze alleen Jezus wilden hebben; de rest kon gaan. Daarom waren de herkenningen en de daarop volgende vragen niet gevaarlijk. Zelfs nadat driemaal is geconstateerd dat Petrus er ook bij was, bij die Jezus, mag hij als een vrij man de poort weer uit.

Als je dit op je laat inwerken vraag je je in gemoede af, waar dan toch die hardnekkige versie vandaan komt dat het daar in die tuin zo spannend was, zodat zelfs de trouwe Petrus daaronder bezweek. Dit moeten we vooral niet verder vertellen. Want dan ontgaat ons wat er wel aan de hand was.

Het echte probleem

Het werkelijke probleem is, dat Petrus zich steeds verzette tegen Jezus. Te goeder trouw, maar toch. Als Jezus zei dat Hij in Jeruzalem zou worden overgeleverd, reageerde Petrus bij herhaling in de trant van 'dat verhoede God' en 'dat zal geenszins gebeuren'. Toen Jezus aankondigde dat Hij een eenzame weg zou

moeten gaan, waarop niemand Hem zou kunnen volgen, reageerde Petrus met 'ik zal mijn leven voor U inzetten'. Goedbedoeld maar precies de verhoudingen omgedraaid. Zijn dapperheid is ook eigenzinnigheid. Petrus ziet niet en aanvaardt niet dat Jezus het lam van God is, dat de zonden der wereld wegdraagt. Als Jezus Zich laat binden, in de hof van Gethsémane, trekt Petrus zijn zwaard. Hij gaat hier dwars tegen in, hij wil van geen overgave weten.

Dat werpt een heel ander licht over wat er in die tuin van de hogepriester gebeurt. Petrus spreekt niet uit angst, maar *hij distantieert zich* van Jezus die daar met gebonden handen voor de priester staat en niets doet om Zich te verdedigen en zelfs toelaat dat ze Hem in het gezicht slaan. *Hier hoort Petrus niet meer bij.* Dit druist tegen hem in, hier keert hij zich van af.

Verloochening, aanstoot

Dit is trouwens precies naar Jezus' eigen woord. Eer de haan kraait, had Hij gezegd tegen Petrus, zul je Mij driemaal verloochend hebben.

Verloochend!

Dat is een sterk woord. Het wordt in de bijbel ook gebruikt voor Mozes, die 'geweigerd heeft door te gaan voor een zoon van Farao's dochter' (Hebr.11:24). Hij *ontkende* wat iedereen dacht, hij zei: 'ze is mijn moeder *niet*'. Om vervolgens haar te verlaten en zich te voegen bij de Joden. Dat is verloochenen: de band die er is ontkennen, je distantiëren van die persoon, alles vergeten wat je had met hem of haar. Ditzelfde woord wordt ook gebruikt voor de typering van de antichrist. 'Wie is de leugenaar dan wie loochent dat Jezus de Christus is? Dit is de antichrist, die de Vader en de Zoon loochent' (1Joh.2:22). Hij spreekt tegen beter weten in en neemt daarmee nadrukkelijk afstand.

Beide voorbeelden geven aan dat verloochening niet voortkomt uit *angst* maar uit *afkeer*. Dat is heel iets anders, dat gaat veel dieper en maakt Jezus' eenzaamheid vele malen groter.

Maar precies dit had Hij voorspeld. Jezus had gezegd, toen Hij de verloochening aankondigde: 'jullie zullen deze nacht *aanstoot* aan Mij nemen' (Mat.26:30-35). 'Aanstoot' wil zeggen dat je je stoot aan wat er gebeurt, je struikelt over die ander, je kunt en wilt zo niet verder.

Dat is wat in de tuin van de hogepriester gebeurt. Petrus vergewist zich nog eenmaal van de situatie *en neemt dan aanstoot aan Jezus*. Hier hoort hij niet meer bij.

Erger dan angst

Dit is veel erger dan angst. Dit is afkeer. Petrus is boos op Jezus. Heeft Hij niet de macht om al die vijanden ter plaatse te laten neervallen? Om in één keer de situatie te veranderen, de rollen om te keren? *Waarom doet Hij dat dan niet?!* Dit is ongeloofelijk irritant, dit is niet nodig, dit slaat nergens meer op.

Dit is geen angst, dit is afkeer

Zo raakte Petrus zijn Heiland kwijt en viel hij in zijn 'zwarte en afschuwelijke zonde' (DL hfst.V art.4). Hij verloochende al het goede dat hij jarenlang had genoten.

Des te wonderlijker is het dat Jezus zijn weg vervolgt, ook voor deze Petrus. Dat snap je niet. En dat Hij hem zelfs weer opzoekt om te komen tot verzoening van deze zonde. Dit is werkelijk heel bijzonder, wat overigens veel aan diepgang verliest als we vertellen dat Petrus alleen maar uit angst zo gehandeld zou hebben.

De boodschap van de apostel

Intussen wordt hier de 1e Petrusbrief voorbereid. 'De steen die de bouwlieden afgekeurd hebben is geworden tot een hoeksteen én tot een aanstootsteen *waaraan je je stoot als je aan het Woord ongehoorzaam bent*' (1Ptr.2:7,8). Daar staat levensgroot wat Petrus als geen ander kan schrijven, als instrument van de Geest.

Want het gaat hier om veel meer dan de geschiedenis van Petrus. Dit alles is opgeschreven opdat *wij* zouden weten dat Jezus de Zoon van God is en dat wij door het geloof het leven hebben in Hem (Joh.20:31).

Met Petrus is het in orde gekomen, wonder boven wonder. Maar hoe loopt het vandaag af met mensen die boos zijn op God? Het lijkt prettig om die boosheid eens te kunnen uiten, gelovige mensen nemen de vrijheid om zich aan God te stoten. Daar wordt ruimte voor gevraagd en begrip. Want een mens kan veel meemaken, nietwaar? Meer dan God uitlegt, en kennelijk ook meer dan je van Hem hoeft te

accepteren. Want Hij kan toch je situatie in één keer veranderen?! Waarom doet Hij dat dan niet?

Ik schrijf dit misschien wat ongenueanceerd. Maar het gaat mij om de herkenning. Want daar gaat het Petrus om als hij ons waarschuwt. We mogen kijken in zijn leven en luisteren naar zijn woorden, om toch vooral *te bouwen op de hoeksteen Jezus*, die door en door betrouwbaar is. Daar heeft Hij na Golgotha geen bewijs meer van te geven, ook al gaat Hij een moeilijke weg met je. Een weg waarop Hij schijnbaar de dingen maar laat gebeuren die Hij ook zou kunnen voorkomen. *Pas juist dan op, dat je niet gaat schoppen tegen de hoeksteen*. En dat ga je doen als niet luistert naar het woord van Jezus, als je voorop gaat lopen, als je de weg gaat wijzen, als je gaat dicteren wat goed voor je is. Hoe begrijpelijk dat ook mag lijken, je zou je ernstig vergissen. Over de aanstootsteen kun je zelfs doodvallen.

Antwoord op Goede Vrijdag

Vandaag is het Goede Vrijdag.

Van alle kanten werd Jezus uitgedaagd om van het kruis af te komen. Hij werd bespot en getreiterd, beschouwd als een mislukking.

Het is niet te begrijpen dat Hij bleef hangen.

Breng nu alles wat je in het leven niet begrijpt aan de voet van dit kruis. Dan zul je rust vinden. Laat door je heen gaan hoe Hij je Verlosser werd toen niemand Hem meer begreep.

Dan worden de volgende vragen belangrijk, vragen die Jezus je stelt. Vertrouw je Mij nu? Wil je Mij volgen waar ik ook ga? Mag Ik je leven leiden langs je eigen persoonlijke weg naar mijn heerlijkheid toe? *En zul je Mij niet verloochenen als je Mij niet begrijpt?*

Jezus waarschuwde al eerder om Hem niet te verloochenen (Mat.10:33). We begrijpen dat nu beter. Hij doelde niet alleen op uiterste situaties van christenvervolging en marteling, dat Hij je dan nog de kracht zal geven om zijn liefde te belijden. Maar Hij sprak ook heel gewoon met het oog op onze eigenwijsheid, onze hoogmoed, onze neiging om eisen te stellen. Dat heeft met angst of pijniging niet te maken, dit zit voortdurend in ons hart.

Reden om onze handen te vouwen en stil te worden. Geen aanstoot maar aanbidding. Het kruis vraagt niet om commentaar, maar om een antwoord, diep uit je hart. Een antwoord dat op de Goede Vrijdag niet mag ontbreken.

Ds B. Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum

Tienermoeder

Armine heeft me dringend nodig. Of ik thuis ben, vraagt ze begin van de middag met gejaagde stem via de mobiele telefoon. Als ik zeg dat ik aan het werk ben, vraagt ze: "Hoe laat ben je thuis? Vijf uur? Kun je dan om half zes in mijn bungalow zijn? Er is een probleem dat ik wil bespreken. Het gaat niet over mij, maar over mijn vrienden."

W. M. Bakker ■

Als ik die avond de bungalow op het AZC binnen loop, tref ik behalve Armine een meisje en een man in de kamer aan die ik beiden wel eens heb ontmoet, maar nauwelijks ken. Armine neemt het woord. Na enige tijd wordt duidelijk wat het probleem is: het meisje is zwanger, maar haar ouders weten niet dat ze een vriend heeft. Ze durft het niet thuis te vertellen, bang dat ze er dan uit gezet wordt. "Wat moeten ze doen?" vraagt Armine ten slotte.

Vragenderwijs probeer ik de situatie wat verder af te tasten. Pavel, een jongeman die alleen in Nederland is, komt al geruime tijd bij de familie van het Julietta over de vloer. Zonder dat haar ouders ervan weten is tussen hen een vriendschap ontstaan. Het zeventienjarige meisje en haar zeven jaar oude vriend willen samen verder. De baby is ook welkom. Maar waar kun je een cursus volgen: Hoe vertel ik het mijn ouders? "Ik ben bang", zegt Julietta verlegen.

Uiteindelijk stel ik voor nog een ander gemeentelid bij de gedachtewisseling te betrekken. Allerlei zaken passeren daarbij de revue. Na een intensief gesprek leidt het overleg ertoe dat we samen met Julietta en Pavel de ouders van het meisje zullen inlichten. Met de belofte erbij dat het jonge stel voor de komende maanden wat ons betreft op alle nodige steun kan rekenen. Ook Armine zegt dat het tweetaal altijd bij haar terechtkan.

De ontmoeting met Julietta's ouders valt niet mee. Als het hoge woord eruit is, staat het gezicht van vader, die consequent langs zijn dochter heen kijkt, op zwaar onweer. "Het is dat jullie er bij zijn", houdt hij ons als kerkelijke bezoekers voor. "Anders had ik haar nu de deur uit geslagen en had ze er nooit meer in hoeven komen. Vanaf dit moment is ze mijn dochter niet meer!" Intussen slaat moeder de handen huilend voor haar gezicht.

Woede, verdriet en teleurstelling zoeken nadrukkelijk hun uitweg. Het is duidelijk dat zowel het jonge stel als Julietta's ouders de komende tijd extra zorg en aandacht nodig hebben om de onver-

wachtse wending in hun leven een plek te geven. Met enkele gemeentelieden proberen we liefdevol en begripvol om hen heen te staan en waar nodig praktische hulp te bieden. Als de negatieve houding van haar ouders Julietta op een dag te veel wordt en ze aangeeft het kindje "weg te willen laten halen", geven we aan dat dit in onze ogen niet de goede oplossing is en dat we haar op die weg niet kunnen helpen.

Na een paar weken is de grootste spanning in de bungalow er gelukkig toch wat af. De ouders van Julietta beginnen een beetje aan de nieuwe situatie te wennen en staan haar vriend weer toe een of twee keer per week op bezoek te komen, hoewel ze hem nauwelijks een blik en een woord waardig keuren. Gesprekken over een babykamer, waarvoor eerst geen gelegenheid is, komen na verloop van tijd schoorvoetend op gang. Langzaam maar zeker worden de belangrijkste spullen voor de verwachte baby bij elkaar gebracht.

Na achtenhalve maand is het zover: Julietta bevalt van een gezonde dochter. Voor het raam van de bungalow hangen roze vlaggetjes die het nieuws bekendmaken. Een vermoede maar toch ook blijde tienermoeder toont trots haar kind. Pavel staat er glunderend bij. Opa en oma zijn niet uitgelaten, maar lijken hun eerste kleinkind toch de nodige ruimte in hun bungalow te gunnen. Van diverse kanten worden ze aangemoedigd om vooral lieve grootouders te zijn.

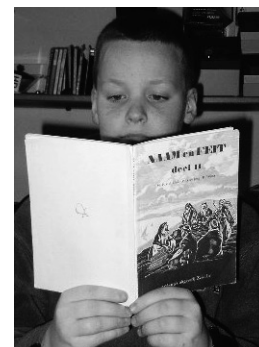
Een paar weken later lijken ze de situatie te hebben geaccepteerd. Als ik er weer op bezoek ben, is de stemming ontspannen. In de wieg begint de baby te huilen. Terwijl de tienermoeder thee inschenkt en appels schilt, stapt de jonge opa kordaat op het kind af, neemt het in zijn armen, spreekt lieve woordjes en wiegt het zachtjes heen en weer. Het duurt maar even, en het meisje is stil. De vader van Julietta kijkt stralend om zich heen, als hij zegt: "Goeie opa hè?"

Het grote verhaal voorbij?

Geschiedenis in het Oude Testament

Onlangs was mijn zoon van tien *Naam en feit* aan het leren. Vijftien vragen en antwoorden over bijbelse geschiedenis. “Waarvoor moet je dat nou leren?”, verzuchtte hij. Toen ik hem vertelde dat ik een artikel ging schrijven over de vraag ‘Waarom moet je dat nu weten, al die namen en feiten uit het Oude Testament’ zei hij “Papa, met u kan ik praten!” Hij meende in mij een medestander gevonden te hebben. Maar ik vertelde hem dat ik ook antwoord zou geven op die vraag! Die belofte los ik hier in. En nu gaat het me natuurlijk niet om de (didactische) methode van de boekjes *Naam en feit*. Maar de vraag is: is het nodig om je hoofd te breken over al die personen in het Oude Testament. En over al die gebeurtenissen die je leest? Al die mensen die duizenden jaren geleden leefden, wat moet ik daarmee?

T. Groenveld ■

Vertellen

Verhalen vertellen is ‘in’. Natuurlijk, vertellen is altijd populair geweest, tenminste bij de hoorders. Een dominee die mooi kan vertellen in de preek kan op meer aandacht rekenen dan een dominee die een betoog houdt. En de bijbelse geschiedenis moet natuurlijk *verteld* worden op school (ook in het voorwoord van *Naam en feit* wordt daarop gewezen).

En wie luistert er niet graag naar, als een verhaal goed verteld wordt? Ook een bijbelse verhaal. Maar als je aan bijbelstudie doet, zijn die verhalen dan ook van belang? En zo ja, hoe?

Narratief

Verhalen vertellen wordt tegenwoordig ‘narratief’ genoemd. In dat ‘narratief’ komt een denkwereld mee, die van het postmoderne levensgevoel. De opvatting, dat je niet kunt spreken over *de* wereldgeschiedenis of *de* cultuurgeschiedenis of *de* openbaringsgeschiedenis in de bijbel. Want wat wij ‘de geschiedenis’ noemen bestaat in feite uit een wirwar van gebeurtenissen en acties. Ieder mens heeft zijn eigen geschiedenis, en wie maakt uit waarom de geschiedenis van de één belangrijker is dan die van de ander, en dus de naam van de ene mens wel een plaats krijgt in de geschiedenisboeken en die van een ander niet? Het idee dat er een ‘rode draad’ door de geschiedenis loopt, heeft afgedaan. De tijd van de grote verhalen is voorbij, zegt men dan.

Mijn wereld

Veel mensen houden niet van geschiedenis. En dus ook niet van bijbelse geschiedenis. Ze vinden het een noodzakelijk kwaad als je je moet verdiepen in geschiedenis, als het al noodzakelijk is! De narratieve benadering is niet geïnteresseerd in geschiedenis, wel in verhalen. En die staan er genoeg in de bijbel. Als je een verhaal leest, en je probeert je in te leven in de personen die erin voorkomen, dan kan zo’n verhaal opeens dichtbij je komen.

Voorbeeld

Ik wil een voorbeeld geven van een postmoderne benadering van het verhaal van Abraham die zijn zoon moet offeren (Genesis 22). Volgens die benadering moet je dat verhaal als het ware losmaken uit zijn verband van een verouderde, patriarchale samenleving. Als je dat doet worden mensen met hun ervaringen en emoties herkenbaar. Je herkent de worsteling en het vertrouwen van Abraham, of je leeft je in in wat er allemaal door Isaäk heen gaat op het moment dat zijn vader zijn mes opheft. Maar misschien is het een verhaal waar jij in jouw situatie niet zoveel mee kunt, dat ver van je afstaat - nu, dan laat je het gewoon liggen, misschien komt het in een latere situatie in je leven wel van pas. In elk geval kun je (literair) genieten van de structuur van het verhaal, de spanning die opgebouwd wordt, en de ontlasting als een engel ingrijpt. En of het echt gebeurt is of niet, is dan niet relevant: het verhaal wordt er niet anders van.

En de vraag of jij er wat aan hebt ook niet. Als je er zo tegenaan kijkt, wat moet je dan nog met een term als 'de bijbelse geschiedenis'? Moet je je daarmee bezig houden?

Gods daden

Veel mensen lezen de bijbel alsof het een collectie verhalen is. Verhalen die ons iets te zeggen hebben over de moraal of de leer. We noemen dat wel de exemplarische methode: je behandelt bijbelse verhalen als voorbeeld hoe het wel of niet moet. Nu, zulke verhalen staan er inderdaad in de bijbel; de bekendste zijn de gelijkenissen van Jezus. Dat zijn verhalen om zijn boodschap duidelijk te maken. Maar als we het Oude Testament lezen, lezen we maar niet een bundel verhalen over Abraham, en de 'Jozef-geschiedenis' aan het eind van Genesis, geen biografie van David of van Elia. Het gaat in het Oude Testament niet om mensen, van wie we het voorbeeld wel of niet moeten volgen. Als we niet verder kijken dan mensen, dan vormt het Oude Testament inderdaad een wirwar van namen en feiten.

Maar de bijbel is niet het boek van mensen, hoeveel mensen er ook in voorkomen. De bijbel is het boek van God! Daarin lezen we het doorlopende verhaal van Gods woorden en

daden in de geschiedenis van zijn volk. Het is het *evangelie*: het goede nieuws van verlossing door Jezus Christus. God heeft dat evangelie niet alleen in het nieuwe testament verteld, maar ook al door het hele Oude Testament heen. God belooft verlossing van zonde en dood. Dat is de rode draad!

In het Oude Testament lezen we over de geschiedenis van mensen met hun goedheid en zonde, met hun liefde en haat. Maar bovenal lezen we over God: zijn zorg en regering, zijn goedheid en rechtvaardigheid, zijn zegen en vloek. God leidt de geschiedenis van zondige mensen, speciaal de geschiedenis van zijn volk, naar de komst van Jezus Christus. Jezus zei zelf over de boeken van het Oude Testament: "deze zijn het die van mij getuigen." (Johannes 5:39). Lezen in het Oude Testament is dus lezen over de komende Christus! Feiten in de bijbel zijn nooit feiten op zich. De HEER heeft er een bedoeling mee.

Johannes schrijft aan het eind van zijn evangelie dat hij een selectie heeft gemaakt van wat Jezus gezegd en gedaan heeft. Doel van zijn keus is om datgene op te schrijven "opdat u gelooft, dat Jezus is de Christus, de Zoon van God, en opdat u, gelovende, het leven hebt in zijn naam." (Johannes 20:31). En geldt datzelfde doel niet voor het Oude Testament?

De boodschap van Ruth

Namen en feiten in het Oude Testament hebben hun plaats in Gods verlossingsgeschiedenis. Als we dit 'heilshistorisch' kader loslaten, wordt het verhaal 'exemplarisch': wat kunnen we leren van gebeurtenissen en personen. Een voorbeeld:

De boodschap van Ruth (in: Robin Keely (eindredactie), *De boodschap van de Bijbel* (uitgave Voorhoeve, Den Haag 1999):

Velen hebben tegenwoordig de indruk dat gewone mensen niet echt meetellen, en dat alleen degenen die invloed of gezag hebben, hetzij in naties, zaken of kerken, betekenis hebben. Het boek Ruth laat ons zien dat, wat God betreft, die indruk geheel verkeerd is. Het is geen groots theologisch betoog maar eenvoudig het verhaal van een gewoon gezin met een allesbeheersend besef van Gods bemoeienis met hun leven. De drie hoofdfiguren hebben ons elk iets te leren:

* **Naomi.** Haar gelukkig gezinsleven viel in duigen (...) we leren iets over Gods uitzicht in een tragedie. We krij-

gen een eerlijk beeld van Naomi, die de stukken bijeenpakt en terugkeert, niet triomfantelijk of zelfs met vrede aanvaarding, maar in wanhopige volharding en met enige bitterheid (1:20-21). Maar zij bleef doorgaan en kwam tot de erkenning, dat God al die tijd met haar was geweest.

* **Ruth.** Ook zij had geleden, maar zij had zich toevertrouwd aan de familie en de godsdienst van haar man. (...) God aanvaardt allen die Hem dienen, ongeacht hun achtergrond.

* **Boaz.** Hij was een man van geloofstrouw in het leven van alledag (...). Het gevoel van verantwoordelijkheid voor familie en vrienden, dat door Ruth en Boaz aan de dag gelegd wordt, is een bemoediging en uitdaging voor ons. Vertonen wij eenzelfde besef van toewijding aan onze verantwoordelijkheden in onze specifieke omstandigheden?

Niets mis mee, zou je op het eerste gezicht zeggen. In het boek Ruth gaat het inderdaad over Gods zorg voor gewone mensen. Maar dat is wel heel algemeen: dat geldt voor elk bijbelboek.

Maar de vraag is: Hoe heeft God Noöni, Ruth en Boaz in dienst genomen op weg naar de komst van Christus? Het boek Ruth begint met "In de dagen dat de richters richtten..." en eindigt met de naam David. In dat boek lezen we dat God bezit is om de vacature in de tijd van de richteren ("in die dagen was er geen koning in Israël") te vervullen in het koningschap van David (zie Ruth 4:17 en 22), op weg naar de grote zoon van David, Jezus Christus (Mattheüs 1:5).

Ruth is dus niet alleen maar een verhaal over Gods zorg, maar een hoofdstuk uit Gods liefdes-geschiedenis.

Je kunt het boek Ruth ook lezen als een novelle, een liefdesgeschiedenis met een happy end. Maar: "Wie Ruth leest met de ogen van de *romantiek*, zal er ook een massa moois en boeiends in kunnen vinden, *maar hij heeft niet begrepen, welke liefde hier beschreven wordt.*"

(citaat uit: H.J. Schilder, *Een vacature vervuld*, uitgave J.H. Kok, Kampen 1982, pag 11).

Heilshistorie

Wat wij noemen de bijbelse geschiedenis is geen geschiedenis van het volk Israël of van het Midden-Oosten. Ook geen algemene geschiedenis. Maar het is heilsgeschiedenis: het vertelt hoe God omgaat met mensen in het *verbond*.

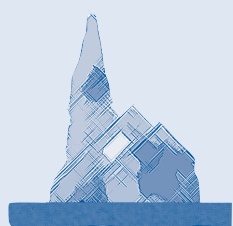
Het verbond is de nauwe band van de heilige Schepper met ons, zondige schepseltjes. Dat verbond verbindt ons met iemand als Abraham. Paulus noemt hem de vader van alle gelovigen (Galaten 3:7). De HEER heeft hem een belangrijke plaats gegeven in de geschiedenis op weg naar Christus, en daarom is Abrahams geschiedenis voor ons van belang. Niet voor niets wordt hij zo vaak genoemd in het Nieuwe Testament. Hoofdstukken als Romeinen 4 en Galaten 3 geven ons veel inzicht in Genesis 12 en de volgende hoofdstukken. Andersom geldt hetzelfde: wat Paulus zegt over Abraham is onbegrijpelijk zonder kennis van Genesis.

Juist omdat al die mensen en gebeurtenissen een plaats hebben in Gods heilsgeschiedenis zijn ze van belang. Als je de bijbel heilshistorisch leest, betekent dat dus niet dat mensen, en wat zij doen en beleven, onbelangrijk zijn. We zien het werk van de Heilige Geest in mensen als Abraham en David, die op God vertrouwden en tegelijk ook nog maar een klein begin hadden van gehoorzaamheid. (om met de catechismus te spreken).

Het is dus de moeite waard om je best te doen meer thuis te raken in het Oude Testament. Het leren van de belangrijkste namen en feiten is dan zo gek nog niet! Het is ook goed om de samenhang te zien en de grote lijn: we begrijpen bij voorbeeld meer van de profetische boeken als we weten wanneer die profeten optraden en tegen wie ze profeteerden. Ik hoop daar binnenkort een kleine bijdrage aan te leveren met enkele artikelen over de grote lijn van de heilsgeschiedenis in het Oude Testament.

Gods boek

Gelukkig maar dat de bijbel geen bundel verhalen is maar Gods Woord. Dat maakt dat de boodschap volmaakt is. En omdat de bijbel Gods Woord is vormt ze ook een eenheid, hoe verschillend de bijbelboeken ook zijn. En alleen in vertrouwen op hem kunnen we de bijbel beter gaan begrijpen. Niet alleen om zelf te groeien in geloof, maar (vooral) ook om elkaar ermee te helpen (Romeinen 15:4)!

uit de kerken

Rotterdam-Hilligersberg-Schiebroek - Bedankt voor beroep: H.J.J. Pomp te Vrouwenpolder.

Smilde - Beroepen: S. de Vries te Harderwijk

Kampen - Beroepbaar gesteld door de classis Hatterm: W.B. van der Wal, Muntsteeg 1-1, 8261 KB Kampen, tel. 038-3338095 of 06-44038255

Drachten-Oost - Aanvulling gegevens ds T.J. Boersma: Vossestaart 114, 8281 LV Genemuiden, tel. 038 4661678, e-mail tjboersma@hetnet.nl

Vlissingen - Nieuw adres ds. J.J.T. Doedens: Ahornstraat 3A, 4388 PR Oost-Souburg, tel. 0118-479678, E-mail: jjtd@hetnet.nl

Vlieland - De diensten op Vlieland zullen ook dit jaar weer gehouden worden in de kerk van de Ned. Hervormde Gemeente op Vlieland op de zondagen van 4 juli t/m 29 augustus 2004. De aanvangstijden zijn: 08.15 uur en 16.30 uur. Nadere informatie kunt u inwinnen bij: G.J. Laan, Zevenwouden 132, 8245 CL Lelystad tel.: 0320 - 219526

Dit is het derde artikel in een serie van vijf over de betekenis van het Oude Testament voor ons. De opbouw is als volgt:

1. Moeilijkheden bij het lezen we het O.T.
2. Is het O.T. achterhaald voor christenen?
3. Wat moeten we met de geschiedenis(sen) in het O.T. ?
4. Sluit daarbij aan, en gaat speciaal over gedenken.
5. Beantwoording van enkele vragen die in het eerste artikel gesteld zijn, en van de vraag wat we moeten doen als onze vragen niet beantwoord worden.

Ds T. Groenveld is emeritus-predikant van de Gereformeerde Kerk te Uithuizen

Wat leert Heinrich Bullinger ons over de kerk?

kerkgeschiedenis

In dit afsluitende artikel gaan we letten op wat Bullinger de gelovigen van zijn dagen leeft geleerd omtrent de kerk. En hoe dat vorm gekregen heeft in een van de door hem opgestelde belijdenisgeschriften. Wellicht herkennen we hem - ook hierdoor - als een confessor van gereformeerde signatuur, die ons nog heel wat leren kan!

H. Veldman ■

De kerk en haar kenmerken

Van Bullingers opvattingen willen we nu nog speciaal stilstaan bij zijn geloofsgetuigenis ten aanzien van de kerk. Daartoe raadplegen we in het bijzonder een van de door Bullinger opgestelde Zwitserse confessies. Zowel in 1536 als in 1566 publiceerde hij een belijdenisgeschrift waarmee de Zwitserse kerken in het publieke domein een helder getuigenis gaven van haar geloof. Het zijn twee Helvetische Confessies, (resp. als 'prior' en 'posterior' aangeduid). We letten nu alleen op *Das Zweite Helvetische Bekenntnis* (Latijn: *Confessio Helvetica Posterior*, = CHP), dat door Bullinger geschreven is als een soort persoonlijk testament tijdens de pestziekte waaraan hij leed in 1561. Op sterk aandringen van keurvorst Frederik III van de Palts¹ werd deze persoonlijke confessie een kerkelijke belijdenis, waar de gereformeerde kerken in Europa op een uitstekende manier mee naar buiten konden treden. In dertig royaal uitgevallen artikelen geeft Bullinger aan wat de gereformeerde kerken en haar leden geloven.²

Ook kijken we nog even in Bullingers *Huysboec* waar we over de kerk eveneens enkele preken tegenkomen.

De Tweede Helvetische belijdenis (CHP) – die o.m. in Hongarije door de gereformeerde kerken als officieel belijdenisgeschrift is aangenomen – neemt haar uitgangspunt in het Woord van God. Daarover spreekt het eerste artikel van de CHP onder het opschrift *Die Heilige Schrift, das wahre Wort Gottes*.

Daarin staat de volgende kernachtige uitspraak: "Als vandaag dit Woord van God zó door rechtmatig beroepen predikers verkondigd wordt, geloven we, dat Gods Woord zelf verkondigd en door de gelovigen vernomen wordt." Op een andere plaats heet het: 'Praedicatio verbi Dei est verbum Dei', d.w.z. de prediking van het Woord van God is het Woord van God.³ Daarmee staat de preek dus op een hoog niveau. Bullinger maakt er zelf dan ook volle ernst mee.

"Als vandaag dit Woord van God zó door rechtmatig beroepen predikers verkondigd wordt, geloven we, dat Gods Woord zelf verkondigd en door de gelovigen vernomen wordt."

De kerk is katholiek

Over de kerk spreekt deze confessie in de artikelen 17 en 18. Artikel 17 heeft als opschrift: *Die katholische (allgemeine) und heilige Kirche Gottes und das einzige Haupt der Kirche*. En art. 18: *Die Diener der Kirche, ihre Einsetzung und ihre Pflichten*. Het zijn nogal uitvoerige teksten en daarom volstaan we ermee alleen enkele zinsneden te citeren. Als

tekstfragmenten uit de CHP over de kerk hebben we de volgende gekozen:

(17) "Omdat God vanaf het begin wilde, dat de mensen zalig zouden worden en tot erkenning van de waarheid zouden komen, moet er altijd een kerk zijn geweest en moet er én nu én tot aan het eind van de wereld een kerk zijn, dat wil zeggen: een uit de wereld geroepen of verzamelde schare van gelovigen, een gemeenschap der heiligen, namelijk van hen, die de ware God door het Woord en de Heilige Geest in Christus, de Heiland, waarachtig erkennen en op de juiste wijze aanbidden, om in geloof deel te krijgen aan alle door Christus voor niets aangeboden goederen. Al deze mensen zijn burgers van één staat, ze leven onder dezelfde Heer, onder dezelfde wetten en hebben aan alle goederen op dezelfde wijze deel."

"Deze heilige kerk van God wordt het huis van de levende God genoemd, gebouwd uit levende en geestelijke stenen, en gegrond op de onbewegelijke rots, op die grondslag, buiten welke geen andere gelegd kan worden. Daarom heet ze 'zuil en fundament van de waarheid' (1 Tim. 3:15). Zij vergist zich niet zolang zij rust op de rots Christus en op de grondslag van de apostelen en profeten. Het is echter niet te verwonderen als zij dwaalt, nl. zo vaak zij Hem verlaat die alleen de Waarheid is."

Onder afwijzing van de roomse hiërarchie belijdt Bullinger met zijn Zwitsers dat Christus het enige

Hoofd van de kerk is, ook de enige Herder. De kerk heeft geen stadhouder nodig, want - en nu komt er een opvallend argument - Christus is immers in de kerk aanwezig en Hij is haar levensmakende Hoofd. "Es gibt kein 'Führertum' in der Kirche, aldus Bullinger in de CHP, art. 17. In datzelfde artikel spreekt Bullinger over *de kenmerken van de ware kerk*. Hij spreekt daarover uit, dat hij niet elke kerk die zich uitgeeft voor waar ook als ware kerk van Christus zal erkennen.

"We leren echter, die kerk is ware kerk, als daar de tekenen of kenmerken van de ware kerk te vinden zijn: voor alles de rechtmatige en zuivere verkondiging van het Woord van God, zoals dat ons in de boeken van de profeten en apostelen overgeleverd is, die allen tot Christus leiden; Christus, die in het Evangelie gezegd heeft: "Mijn schapen horen naar mijn stem, en ik ken hen, en zij volgen mij na, en ik geef hun het eeuwige leven... Een vreemde echter zullen ze niet volgen, maar voor hem vluchten, want zij kennen de stem van de vreemde niet." (Joh. 10: 27vv., 4,5). Wanneer zulke lieden (de gelovigen, HV) in de kerk zijn, dan hebben zij één geloof, één Geest en aanbidden alleen de ene God; Hem vereren ze in Geest en waarheid; Hem alleen hebben ze lief van ganser harte en met al hun krachten, roepen Hem alleen aan door Christus, de enige Middelaar en Voorspreker, en zoeken buiten Christus en het geloof in Hem geen gerechtigheid en geen leven."

"De gemeenschap met de ware kerk achten wij echter zo hoog, dat we stellen, dat niemand voor God kan leven, die met de ware kerk van God geen gemeenschap onderhoudt, maar zich van haar afzondert. Want zoals buiten de ark van Noach geen redding was, toen de mensheid in zondvloed omkwam, zo geloven wij, dat buiten Christus, die zijn uitverkorenen tot het genieten van Hem in zijn kerk bijeenvergadert, zeker geen heil voorhanden is. Daarom leren we, dat, wie leven wil, zich van de ware kerk niet mag afzonderen."

Rijke beeldspraak

In de 42ste preek van het *Huysboek* laat Bullinger zien met welke symbolen de kerk is aan te duiden - hij spreekt zelf van 'parabolen' die uit

de Schrift 'voortkomen'. Het gaat om de volgende:

1. De gemeente is het huis Gods; ook wel de tabernakel of tempel waarvan God zelf de ontwerper en bouwmeester is en welks fundament Christus is.
2. De gemeente is de wijngaard van de Heer. Hier zoekt de Heer de vruchten van geloof en bekeering; hier snoeit de Heer de ranken opdat ze meer vruchten geeft.
3. De gemeente is het koninkrijk Gods. Ze dient het woord van haar Koning ter harte te nemen en ook te proclameren in de samenleving.
4. De gemeente is als het menselijk lichaam; zij kent niet de figuur van een 'stadhouder' (plaatsvervanger), want Christus, die aan Gods rechterhand zit, is haar Hoofd.
5. De gemeente is de schaapstal van Christus. Hier worden eenheid, rust en bescherming gegaarandeerd.
6. De gemeente is de bruid van Christus; gereinigd van haar zonden mag ze voor Hem staan, stralend in het wit.
7. De gemeente is een jonkvrouw en maagd. Ze zal steeds haar Heer en Bruidegom verwachten.

Met al deze op de Heilige Schrift gebaseerde symboliek wil Bullinger de gemeente de rijkdom en troost van Christus haar Heer voorhouden. Maar hij wil daarbij ook waarschuwen tegen de hiërarchie van Rome, die haar van die rijkdom berooft.

Een ander, door Bullinger elders aangehaald symbool is ook zeer treffend: de kerk is een stad op een berg. Daarmee geeft Bullinger aan dat deze kerk aan de wereld moet tonen hoe het is te leven voor het aangezicht van God. En dat houdt in dat ze haar heiliging in Christus mag uitwerken in een heldere regelgeving voor de hele samenleving. Daarmee ligt er voor de regering van Zürich een opdracht om te werken aan wetten en verordeningen die passen in het licht van het evangelie.

Tucht: geen overijld oordeel

De sterke geloofstaal omtrent de kerk krijgt nog een vervolg, namelijk met de opvallende erkenning

dat God ook buiten het O.T. volk Israël Zijn kinderen had (zoals Rachab, Ruth). En tevens stelt Bullinger dat Gods kinderen lang niet altijd in de gelegenheid zijn om woorddienst en sacramentsbediening bij te wonen. Hij sluit de kleinen zwakgelovigen niet uit van de gemeenschap der kerk. Daarbij gaan zijn pastorale gedachten ongetwijfeld uit naar het verbond. Intussen erkent Bullinger ook dat niet allen die lid zijn van de kerk, ook inderdaad tot de ware kerk behoren: daarbij doelt hij op de huichelaars. Toch wil Bullinger inzake de tucht-oefening niets weten van een 'vor-

De kerk moet echter wel krachtig optreden tegen de goddelozen in haar midden, die 'terwijl de vromen slapen, grote vooruitgang boeken om de kerk schade toe te brengen'.

schnelles Urteil', d.w.z. een voorbarig of overijld oordeel. De kerk moet echter wel krachtig optreden tegen de goddelozen in haar midden, die 'terwijl de vromen slapen, grote vooruitgang boeken om de kerk schade toe te brengen'.

Het 18^e art. dat dus over de diensten (ambten) in de kerk gaat is voluit reformatoisch, wat hier inhoudt dat de bijbelse richtlijnen voor de ambtelijke dienst gesteld worden zowel tegenover de r.k. kerk met haar machtige hiërarchie, als ook tegenover de wederdopers en spiritualisten die de ambten gering achten en zelfs versmaden.⁴

Zo schittert het bijbelse getuigenis temidden van een kerkelijke samenleving in en buiten Zwitserland die zich wil baseren op Gods Woord en wil. Waardoor allen in de kerk gezamenlijk mogen uitroepen: SOLI DEO GLORIA.

Laatste levensjaren zwaar

De laatste tien jaren van zijn leven zijn zwaar geweest voor Bullinger. In 1562 schreef hij aan een van zijn

vrienden: "Ik bezwijk bijna onder de last van drukte en zorg; ik voel me ze moe dat ik de Heer wil vragen om rust indien dat niet tegen Zijn wil is." Toen kwam de gevreesde pest in Zürich, die Bullinger in 1564 en 1565 aan de rand van het graf bracht en hem beroofde van zijn vrouw, drie dochters en een zwager. Hij droeg deze verliezen met christelijke moed. In diezelfde jaren stierven ook enkele vrienden, onder wie Calvijn, Farel en de uitgever-drukker Froschauer. Zelf mocht Bullinger herstellen en zijn diensten aan de kerk voortzetten. Zijn jongste dochter Dorethea droeg zorg voor zijn dagelijks onderhoud.

Met Pinksteren 1575 preekte hij voor de laatste keer. Op 26 augustus 1575 liet hij al zijn collega-predikanten en docenten komen en nam afscheid van hen. Hij was dankbaar

voor alles wat ze samen hadden mogen betekenen voor de kerk van Christus in Zürich. Bullinger vroeg vergeving aan allen voor de foute dingen die er nog tussen hen konden zijn; ook vergaf hij allen die zich tegen hem hadden gekeerd. Heinrich Bullinger overleed op 17 september 1575, in aanwezigheid van zijn familie. Hij werd begraven in de Grossmünster van Zürich, naast zijn echtgenote. Zijn schoonzoon Rudolf Gwalter, getrouwd met een dochter van Zwingli, wordt zijn opvolger.

Een gereformeerde kerkvader...

Bullinger heeft van veel theologen en historici erenamen ontvangen. De een noemt hem 'herder van alle gereformeerde kerken', een ander ziet hem als 'een groot man'. Maar

de naam 'vader',⁵ voluit 'vader van de gereformeerde kerk'⁶ maakt hem tot een 16de eeuwse kerkvader. De waardering die eruit spreekt nemen we op zich graag over, maar of Bullinger zelf blij zou zijn met de hem toegezwaide lof is de vraag. Zelf gaf hij liever alle eer aan God in Wiens dienst hij zich wist. Als getuige van de Zoon van God, van zijn Redder Jezus Christus heeft hij de kerk van zijn dagen en van vandaag gediend. Hij heeft dat gedaan met een vaste overtuiging. Standvastig, wat bij hem niet overging in conservatisme. Vriendelijk en er steeds op uit de mensen te winnen, niet voor een 'leersysteem', maar voor de Heer van de kerk. Hij was er zijn leven lang op uit allen die in het verbond van God een plaats hadden gekregen, te onderwijzen in de woorden van dat verbond. En hen zo de weg naar het eeuwig heil te laten bewandelen. Bullinger was een pastor in optima forma. Een voorbeeld - ook voor de kerk van vandaag.

De auteur, drs. H. Veldman, is kerkhistoricus te Zuidhorn. Hij hoopt dit jaar een boekje uit te geven over het leven, het veelzijdige werk en de (ook actuele) betekenis van Heinrich Bullinger. Die publicatie zal verschijnen in de brochurereeks van 'Woord en Wereld'.

Noten:

1. Deze keurvorst staat bekend als een overtuigde aanhanger van de reformatie in gereformeerde zin; door zijn bemoeienis kwam de *Heidelbergsche Catechismus* tot stand, 1563. Waarschijnlijk hebben de opstellers, Ursinus en Olevianus, ook de *Summa*, d.i. de catechismus van Bullinger geraadpleegd.
2. We volgen de tekstuitgave van W. Hildebrandt en R. Zimmermann. Ed. Zürich 1966.
3. G.W. Locher, *Praedicatio verbi Dei est verbum Dei*. In: *Zwingliana* X (1954), 47-57; later in: G.W. Locher, *Huldrych Zwingli in neuer Sicht*. Zürich / Stuttgart 1966, 275-287.
4. S. van der Linde, *Die Lehre von der Kirche in der Confessio Helvetica Posterior*. In: J. Staedtke (Hg.), *Glauben und Bekennen. Vierhundert Jahre Confessio Helvetica Posterior*. Zürich 1966, 337-367; ook: F. Büsser, Zürich - "Die Stadt auf dem Berg". Bullingers reformatorisches Vermächtnis an der Wende zum 21. Jahrhundert. In: *Zwingliana* XXV (1998), 21-42.
5. Calvijn en Beza vereerden Bullinger als 'vader'; W. Hollweg, *Hausbuch*, 14-15.
6. Aldus de ondertitel van de Bullinger-biografie van F. Blanke en I. Leuschner, Zürich 1990.

Uitgeverij EB Media koopt *Aan de Hand*

Het christelijke opvoedingsmagazine *Aan de Hand* is overgegaan naar uitgeverij EB Media in Deventer. ***Aan de Hand*** was een product van de Nedag-groep, die onder ander het Nederlands Dagblad en de boeken van De Vuurbaak uitgeeft.

Uitgever André Groenewegen: "Continuïteit en schaalvoordelen waren voor ons belangrijke redenen om in te gaan op het verzoek van EB om het opvoedingsmagazine onder te brengen in hun bladenpakket."

Aan de Hand startte in 1996 als Eén plus 1, een vrijgemaakt-gereformeerd opvoedingsblad. Eind 1999 besloot de uitgever het blad toegankelijk te maken voor breed-christelijk Nederland. Groenewegen: "Binnen twee tot drie jaar verdubbelde ons abonneebestand. Intussen gingen we samenwerken met meer christelijke organisaties van naam: zoals Stichting Chris, de HGJB, de schoolbegeleidingsdiensten Centraal Nederland en het Gereformeerd Pedagogisch Centrum, de toerustingsorganisatie Stichting Radar en Deputaten Kerkjeugd en Onderwijs van de Christelijke Gereformeerde Kerken. Ook de Pabo van de Gereformeerde Hogeschool en de Stichting Gereformeerd Jeugd welzijn, participeren in ***Aan de Hand***.

Het complete blad, inclusief (hoofd)redactie, medewerkers en uitgever, gaan mee naar EB Media. "We zien er naar uit", zegt hoofdredacteur Jetze Baas. "Uit de gesprekken die wij

hadden met de directeur van EB Media constateert de hoofdredactie dat ***Aan de Hand*** bij EB-media goed op zijn plaats zal zijn. Baas: "Wij willen toekomstgericht en christelijk ondersteunend bezig zijn. ***Aan de Hand*** ondersteunt ouders in de opvoeding van hun kinderen bij het licht van de Bijbel. Die lijn blijft ongewijzigd. Dat stelt ons gerust." Daarbij kan het christelijke opvoedingstijdschrift zich beter ontwikkelen in een organisatie die een echte tijdschriftencultuur heeft, menen zowel Baas als Groenewegen.

Rik Stuivenberg, directeur van EB Media, zegt ingenomen te zijn met de overname van ***Aan de Hand***. "Het christelijke opvoedingsmagazine past goed bij ons. Naast een opiniemagazine als CV Koers, een krant als Uitdaging, het jongerenblad *Hebbez!* (eigenaar Cross Culture) en onze bekende Elisabethbode, past het opvoedingsblad ***Aan de Hand*** goed in dit rijtje thuis."

"Met één blad ben je geen bladenuitgeverij", zegt Nedag-directeur Hans van Leeuwen. ***Aan de Hand*** was bij ons toch een beetje vreemde eend in de bijt. Wij zijn met name goed in het maken van een krant en het uitgeven van boeken. We gunnen EB Media ***Aan de Hand*** omdat het magazine ideologisch gezien, volgens ons daar het beste op z'n plek is. EB Media is een voluit christelijke uitgeverij. De combinatie tussen ***Aan de Hand*** en EB Media lag dan ook voor de hand."

KERNREDACTIE:

Drs G.J. van Middelkoop,
Prof. Dr B. Kamphuis

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Dr E.A. de Boer, Drs A.L. Th. de Bruijne, Drs I.D. Haarsma, Prof. Dr. G. Kwakkel, Drs B. Luiten, Drs K. de Vries, J. Westert.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, Drs E. Brink, J.M. de Jong, Drs A.S. van der Lugt, Dr J. Smelik, Drs H. Veldman

REDACTIE-ASSISTENT:

L. HERES, Wortmanstraat 628,
8265 AZ Kampen, tel. 038 3322740.
Alle stukken bestemd voor de redactie bij voorkeur per E-mail:
reformatie@wxs.nl, ingeval per post via Postbus 24, 8260 AA Kampen

Uitgever: Print Media bv, Bedum.
Technische Realisatie:
Scholma Druk bv, Bedum.

ADMINISTRATIE EN

ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3013636.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,00 per jaar
studenten € 36,50;
buitenland € 99,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december

- opzegging van het abonnement dient 1 maand voor aanvang van het nieuwe abonnementsjaar schriftelijk op per mail te geschieden (voor 1 december)

Losse nummers € 1,20 (incl. Porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en slechtzienden.

Tel. (0341) 565477.

ADVERTENTIES:

Prijs: € 0,45 per mm.
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191